

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

факультет управління та безпеки населення

(назва факультету/підрозділу)

кафедра психології діяльності в особливих умовах

(назва кафедри)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»

циклу загальної обов'язкової підготовки
(загальної/професійної, обов'язкової/вибіркової)
заочна форма навчання

за освітньо-науковою програмою «Цивільний захист»
підготовки доктора філософії

у галузі знань 26 «Цивільна безпека»

за спеціальністю 261 «Цивільна безпека»

мова навчання українська

Рекомендовано кафедрою
психології діяльності в особливих
умовах на 2024–2025 навчальний рік.
Протокол від 23 серпня 2024 року
№ 1

Силабус розроблений відповідно до робочої програми обов'язкового загального освітнього компонента «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»

2024 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Досягнення програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» забезпечує достатній рівень спроможності здобувача наукового ступеня *PhD* до роботи з методологічним і теоретичним ресурсом кваліфікаційної роботи. Базовий статус дисципліни реалізується корпусом ідей, аналітичних інструментів і положень, які несуть інтеграцію загальнотеоретичного досвіду в цілісність дисертаційного дослідження.

Знання філософсько-методологічних основ, навички теоретичної думки й дискусії необхідні у *SMART* і *SWOT* вимірах дослідних робіт (*Soft Skills*, критичне мислення, порядкування інформаційною складовою дослідження). В такий спосіб вивчення даної дисципліни сприяє академічній доброчесності і фаховій зрілості здобувача *PhD* згідно з критеріями глобальної наукової спільноти.

Особливість дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» виражається дискурсивною логікою, значимою для архітектури наукового дослідження.

Вивченню дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» передуює освоєння здобувачами вищої освіти низки гуманітарних навчальних дисциплін: «Філософія», «Історія та культура України», «Політологія», «Філософія і методологія науки». Навчальна дисципліна «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» надає теоретичні інструменти та логічний потенціал для вивчення професійних дисциплін у період підготовки на освітньому рівні *PhD*.

Опанування навчального компоненту «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» для денної форми здобуття вищої освіти займає 2 семестри, вміщує 5 кредитів ЄКТС (150 годин) та здійснюється у 1 і 2 семестрах, у перший рік підготовки здобувачів *PhD*, містить 74 години (36 занять) аудиторних та 76 годин самостійної роботи, з яких 36 годин (18 занять) – лекції, 38 годин (19 занять) – семінарські заняття.

Перший семестр завершується диференційованим заліком, другий – екзаменом.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Рябініна Олена Володимирівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах соціально-психологічного факультету, доктор філософських наук, професор
Контактна інформація	Телефон – (066) 133-65-85
E-mail	evryabinina@gmail.com
Наукові інтереси	1) специфіка духовно-теоретичного досвіду; 2) пост-цифрові арт-практики

Професійні здібності	відповідають кваліфікації доктора філософських наук, професора, посаді доцента кафедри
Наукова діяльність за освітнім компонентом	<p>1. Філософія. Підручник для здобувачів вищої освіти/ авт. кол. Під ред. Рябініної О.В. і Юрченко Л.І. – Х.: НУЦЗ України. – 2021. – 296 с.</p> <p>2.Рябініна О.В. Психологія творчості. Теоретичні виміри. Актуальні тенденції: Навч. посібник. Х.: НУЦЗ України, 2019. – 169 с.</p> <p>3.Полякова О.О., Рябініна О.В., Харламов М.І. Практикум з Основ Паблік Рілейшнз. – Х.: НУЦЗ України, 2023. – 65с.</p> <p>4. Olena Riabinina, Inna Kovalenko, Kseniia Nesterenko. Space In Music Of Electroacoustic Formation As a Phenomenon Of Collision Of Symbolic Immortality. COGITO: Multidisciplinary Research Journal. – Vol. XV, no. 2/June, 2023.– pp. 67 – 105 (<i>Scopus</i>)</p> <p>5. Saienko, V., Zabiika, I., Potikha, O., Riabinina, O., & Mykhaliuk, A. (2023). Information Society: Educational Trends and Technical Aspects of Formation (EU Experience). <i>Journal of Higher Education Theory and Practice</i>, 23(11). https://doi.org/10.33423/jhetp.v23i11.6232 DOI: https://doi.org/10.33423/jhetp.v23i11.6232 (<i>Scopus</i>)</p> <p>6. Рябініна О.В., Коваленко І.І. Простір <i>HOMO VIRTUALIS</i> і пост-цифрова естетика музики. К.: Вісник Національної Академії керівних кадрів культури і мистецтва. 2018. Вип. 4. С. 214 – 221(<i>Web of Science</i>)</p> <p>7. Ryabinina, Olena; Kovalenko, Inna y Nesterenko, Ksenia. Metamorphoses of historicity in modern culture. Revista Notas Históricas y Geográficas, número 26, Enero-Junio 2021. Pp. 189-207. (<i>Scopus & Web of Science Core Collection</i>)</p> <p>8. Korzh-Usenko L., Kuznetsova O., Pryma V., Cheryshchuk Y., Riabinina O., & Cherniakova O. (). Distance learning as an educational technology: development prospects and challenges of today . Laplage in Journal, 7(3B), 2021, p.518-526. https://doi.org/10.24115/S2446-220202173B1584p.518-526 (<i>Web of Science Core Collection</i>)</p> <p>9. Ryabinina, Olena; Trynyak, Maya; Kovalenko, Inna; Kalnytskyi, Eduard y Kharlamov, Mykhailo. Postdigital practice and spatial specificity of music. Revista Inclusiones Vol: 8 num 1 (2021): 229-240</p> <p>10. Yurchenko L, Riabinina O., Prykhodko T, Gontarenko L. Legal and moral basis of nature management control and nature protection activity. // Scientific and practical international conference: Public Administration in the 21st Century: Problems and Development Prospects. – 20 November 2020 – Article 11. (<i>Web of Science Core Collection</i>)</p> <p>11.Onishchenko N., Perelygina L., Nazarov O., Karikov S., Riabinina O., Gontarenko L. Psychological Assistance Within The Framework Of The Social Rehabilitation Process:</p>

	<p>Prospects For Recuperation And Reintegrative Outcomes(<i>Web of Science Core Collection</i>)</p> <p>12. Олена Рябініна, Михайло Харламов, Сергій Каріков, Людмила Гонтаренко. До інтегральних характеристик соціальної реабілітації. З огляду на реалії війни. Проблеми екстремальної та кризової психології 2023. №2(6) ISSN 2786-5541.С. 96-106.</p> <p>Профіль у Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=HdaSiYcAAAAJ Web of Science Researcher U – 7874 – 2018 Профіль ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1870-8261</p>
--	--

Час та місце проведення занять з дисципліни

Заняття з навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» проводяться відповідно до розкладу занять. Електронний формат розкладу (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом періоду її вивчення щопонеділка з 15.00 до 16.00. За потреби час додаткової консультації здобувачів освіти погоджується з викладачем.

Мета навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» – розвиток науково-теоретичної культури здобувачів *PhD* засобами дискурсивних і гностичних процедур філософії та здатності до їх інтеграції в методологічний корпус кваліфікаційної роботи.

Застосовність програмних результатів навчання з даної дисципліни при вивченні дисциплін професійного циклу і в окремих формах дослідної діяльності при написанні та підготовці дисертації до захисту визначає її роль як логічного інструмента в освітньо-науковій програмі рівня *PhD*.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни (обов'язкова загальна або обов'язкова професійна або вибіркова)	Обов'язкова загальна	Обов'язкова загальна
Рік підготовки	перший	перший
Семестр	1-й, 2-й	1-й, 2-й
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	5	5
- кількість модулів	2	2
- загальна кількість годин	150	150
Розподіл часу за навчальним планом:		

- лекції (годин)		20
- практичні заняття (годин)		0
- семінарські заняття (годин)		4
- лабораторні заняття (годин)		0
- курсовий проект (робота) (годин)		0
- інші види занять (годин)		0
- самостійна робота (годин)		126
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)		0
- підсумковий контроль (диференційований залік, екзамен)	диференційований залік, екзамен	диференційований залік, екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного вивчення дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» необхідні є досягнуті програмні результати навчання з дисциплін «Філософія» першого (бакалаврського) та «Філософія і методологія науки» другого (магістерського) освітньо-професійних рівнів, що становлять її безпосередні передумови.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПРН
Виділяти загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.	ПРН10
Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми у сфері захисту навколишнього середовища, проявляти гнучкість у прийнятті рішень на основі логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів на засадах загальнонаукової методології.	ПРН11

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні, спеціальні (предметні) та спеціальні (фахові))	ЗК, СПК, СФК
Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері технологій захисту навколишнього середовища на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.	ЗК 03

Здатність планувати і виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері технологій захисту навколишнього середовища та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів.	СК 01
Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність з технологій захисту навколишнього середовища.	СК 02
Здатність демонструвати знання філософсько-світоглядних засад, сучасного стану, тенденцій розвитку і наукових досягнень у сфері технологій захисту навколишнього середовища та у суміжних сферах.	СК 10

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Філософсько-теоретичні засади науки

Тема 1.1. Раціональність, її генеза та типологія

Поняття раціональності, проблема її природи, типологія. Зв'язок теорії та практики в розвитку раціональності. Методологічна функція філософії.

Філософське і наукове знання: спільність і відмінність.

Специфіка духовно-теоретичного досвіду філософії. Цілі філософії і науки в соціокультурному процесі. Логіка і структура дослідження у науці та філософії. Взаємозбагачення науки та філософії.

Тема 1.2. Філософія як теоретична діяльність

Проблема пояснення світу та історичні форми світобачення. Генезис філософсько-теоретичної діяльності. Філософська теорія пізнання. Поняття суб'єкта в гносеології. Суб'єкт та об'єкт. Предмет, явище, річ у собі та для себе.

Процес пізнання і його основні етапи. Проблема об'єктивності знання. Істина у філософії та в науці. Відносність істини як факту пізнання.

Тема 1.3. Філософська онтологія та розвиток наукової думки

Категоріальний аналіз буття. Періодизація онтології в європейській теоретичній традиції.

Антична онтологія в парадигмі космоцентризму. Формування ідеалізму як передумова науково-теоретичної діяльності. Ідеалістичні візії природного світу та їх роль у формуванні передумов науки.

Роль і місце гуманістичної ідеології Ренесансу в розвої природничих та соціально-гуманітарних наук.

Формування науково-філософської картини світу та феномен деїзму в новочасній науці. Просвітництво та його внесок у розвиток науки в Європі. Німецька класична філософія та становлення некласичної раціональності у філософії та науці.

Модерн як онтологія зламної доби. Зв'язок модерну та релятивістського світорозуміння в науці. Ідеологія постмодерну та постнекласична парадигма.

Онтологія віртуального буття, її специфіка та взаємозв'язок з науковим життям глобальної спільноти.

Тема 1.4. Проблема методу у філософії та наукова методологія

Метод, методика, методологія. Загальнотеоретичні та науково-прикладні методи. Операції мислення та їх зв'язок із природою методів. Філософські методи. Діалектика та її форми. Діалектичний аналіз у просторі наукового дослідження.

Операції мислення як базові структури наукової методології. Аналіз та синтез у побудові наукового дослідження.

Синергетика – сучасна теорія розвитку. Використання синергетики для теоретичного моделювання природних та соціальних процесів.

Математичні методи та математична логіка в науковому дослідженні.

Тема 1.5. Позитивна наука та позитивізм

Поняття позитивного знання та позитивної науки. Емансипація факту в позитивізмі. Розвиток та періодизація позитивізму. Процеси диференціації та синтезу наукових галузей та дисциплін.

Поняття картини світу в некласичній науці та філософії ХХ ст. Глобалізм як картина світу. Пошуки філософії в умовах глобалізму. Соціально-екологічна філософія.

Тема 1.6. Феноменологічний вимір наукового світорозуміння

Науковий факт як ментальний феномен. Базові уявлення про онтологію свідомості, феноменологію та феноменологічну філософію. Феноменологічна позиція та її зв'язок з математичною абстракцією. Модернізація суб'єктивно-ідеалістичної візії мислення та трансцендентального ідеалізму у положеннях феноменологічної філософії.

Антропний принцип і його значення для формування постнекласичної науки. Зв'язок антропного принципу в науці з феноменологією, онтологією свідомості та мислення.

Свідомість і свідоме буття. Hard problem of consciousness та логічний ідеалізм у науково-філософській проблематиці на межі ХХ=ХХІ століть.

Тема 1.7. Філософські підвалини наукового осягання простору та часу

Континуум фізичний, символічний, віртуальний, математичний. Об'єктивна і суб'єктивна реальність в утворенні континууму. Антропологічні та біоритмові підвалини часу та простору.

Поняття простору у філософії. Простір як категорія сутності. Еволюція просторових уявлень та її зв'язок із розвитком науки. Фундаментальна роль феноменів сприймання простору. Еволюція просторових уявлень у науково-теоретичному досвіді та трансформація положень філософської

культури. Новітня космологія і її зв'язок з філософськими візіями простору.

Категорія часу. Екзистенціальна природа та багатовимірний характер часу. Методологічна проблема часу в сучасній науці. Темпорологія – галузь сучасної науки. Системний підхід і роль загальної теорії систем у розвитку новітніх моделей об'єктивного часу.

МОДУЛЬ 2. Наука як форма досвіду

Тема 2.1. Соціальність та наукове пізнання

Ідея перетворення світу та розвиток науки. Специфіка наукової емпірії та наукового досвіду. Кодування наукового досвіду в контексті нормативного соціального коду культури.

Наука в цілісності культури. Ціннісна самодостатність дослідницького процесу та відповідальність ученого. Академічна доброчесність науковця і її апріорні засади в дослідній діяльності.

Наука як цивілізаційний проект. Поняття світової наукової спільноти та закономірності взаємодії інституцій науки в глобальному просторі. Феномен університетської науки та його розвиток з позицій типології (періодизації) соціальності й економічних закономірностей соціальної динаміки.

Соціальний запит та наукові інтереси дослідника.

Висвітлення сучасності у соціальних дискурсах. Соціально-екологічна філософія і її зв'язок із глобальними проблемами світу.

Тема 2.2. Науковий пошук. Відкриття

Відкриття як системотворча категорія онтології науки. Новизна в науці і пошук її критеріїв. Феномен інсайту в науці: індивідуально-психологічний і філософсько-теоретичний вимір. Творчий процес у розвідках науковців.

Етапи наукового дослідження – проблема, гіпотеза, емпіричний дослід та теорія.

Основні особливості когнітивної науки. Когнітивна теорія про зміст та значення стратегій пошуку в процесі рішення творчих задач. Ірраціональні чинники творчого пошуку та їх потенціал. Евокативні прийоми теоретичного пошуку.

Теорія інтелекту Р. Стернберга та її застосовність у формуванні, оцінці та проектуванні професійного розвитку науковців.

Тема 2.3. Еволюція науки як предмет філософського пізнання. Наукові революції

Динаміка наукового знання та періодизація розвитку науки. Поняття про методологічну кризу. Методологічна криза класичної раціональності та її відображення в критичному переосмисленні наукового інструментарію. Чи помиляється розум? Зміна підвалин категоризації розуму. Проблема розуму в ракурсі глобальних проблем. Вчені і філософи про необхідність розробки стратегій глобальної цивілізації.

Наукова парадигма. Механізм еволюції та революції в поступі науки.

Теорія наукових революцій та її значення для аналітичних і прогностичних досліджень сучасної науки. Ідея актуалізації основ та елементи неоархаїки в науковій картині світу.

Тема 2.4. Науки про людину і їх динаміка в сучасному світі

Сутність людини в просторі наукового пізнання. Диференціація знання про людину та інтеграція його в контексті культур-антропологічних проблем глобального світу.

Віртуалізація соціального та біологічного аспектів людської природи. Феномен Homo Virtualis. Techne, la virtute – чинники суб'єктності людини та соціуму. Розвиток і вплив інформаційних технологій на базисні структури соціальності.

Гаджети в житті людей. Технократизм і технофобія в світлі технізації і технологізації спілкування людей у професійному і приватних середовищах.

Науково-філософські положення про життєдіяльність сучасної людини. Валеологія та інтеграція здоров'язберігаючих підходів у соціальних науках, медичному, психологічному пізнанні. Філософія харчування і нутрицевтика.

Тема глобально-епідеміологічних викликів і небезпек в філософському і науковому пізнанні.

Тема 2.5. Персональний аспект і суб'єктивні смисли наукового досвіду

Особистість ученого. Поняття автономного творчого комплексу і його застосовність до психологічного статусу дослідника. Типологія особистостей учених та творчих особистостей.

Професійна самовідданість і обдарованість ученого. Креативність і її специфіка в науково-дослідницькій діяльності і філософії. Філософський транс. Сучасні підходи до креативності: форма трансгресії, форма сублімації, інтуїтивний досвід, символічна архітектура, вибір стратегії і т. ін.

Персоналії видатних учених та філософів минулого та сучасності.

Проблема персонального смислу науково-теоретичної діяльності.

Тема 2.6. Філософська футурологія про набутки прогресу і духовне майбуття людства

Футурологічні та есхатологічні ідеї у філософії XX та XXI століть. Ідеї кінця філософії, пост-культури та ін. Глобальні проблеми сучасності в світлі філософської футурології.

Есхатологічна тенденція у філософії постмодерну. Переосмислення ідеї прогресу та переоцінка його цінностей у світлі віртуального буття людини та спільноти.

Феномен діджиталізації культури та комунікативних процесів. Суб'єкт як інтерактивна якість. Проблема цифрового протезування людських зносин.

Футурологічний песимізм та оптимізм в аспекті наукового втручання у процеси життєдіяльності людини, людства. Керовані стани цивілізації.

Проблема етичних цінностей майбутнього. Постправа, конспірологія,

інформаційно-психологічні техніки та перспективи суспільної свідомості.

Тема 2.7. Емансипований розум. Розвиток штучного інтелекту

Поняття штучного інтелекту. Службові функції штучного інтелекту та його відносна автономія. Штучний інтелект та критерії новизни, винаходу, творчого результату.

Штучний інтелект у роботі на глобальні стратегії. Роботизація зносин і життєвих відправ соціуму. Прогнози видатних науковців і технологів щодо функціонального заміщення людського ресурсу і домінування розуму машин.

Віртуальна реальність у культурі екранного коду. Цифрові та пост-цифрові практики в різноманітних формах буття культури. Діджераті, вплив провідних фахівців комп'ютерної культури на майбуття людства.

Праця і бездіяльність у контексті проблем штучного інтелекту. «Вічна юність»: феномен хікікоморі та його зв'язок із глобальними проблемами.

Непозбутній і прогресивний характер інформаційно-технічних реалій.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Заочна (дистанційна) форма					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські) заняття	лаборат. (інші види)	самостійна робота	модульна контроль на робота	
1- й семестр						
Модуль 1. Філософсько-теоретичні засади науки						
Тема 1.1. Рациональність, її генеза та типологія	11	2	0	0	9	
Тема 1.2. Філософія як теоретична діяльність	9	0	0	0	9	
Тема 1.3. Філософська онтологія та розвиток наукової думки	11	2	0	0	9	
Тема 1.4. Проблема методу у філософії та наукова методологія	11	2	0	0	9	
Тема 1.5. Позитивна наука та	9	0	0	0	9	

ПОЗИТИВІЗМ						
Тема 1.6. Феноменологічний вимір наукового світорозуміння	11	2	0	0	9	
Тема 1.7. Філософські підвалини наукового осягання простору і часу	13	2	2	0	9	
Разом за модулем 1	75	10	2	0	63	
2 - й семестр						
Модуль 2. Наука як форма досвіду						
Тема 2.1. Соціальність та наукове пізнання	11	2	0	0	9	
Тема 2.2. Науковий пошук. Відкриття	11	2	0	0	9	
Тема 2.3. Еволюція науки як предмет філософського пізнання. Наукові революції	9	0	0	0	9	
Тема 2.4. Науки про людину та їх динаміка в сучасному світі	11	2	0	0	9	
Тема 2.5. Персональний аспект і суб'єктивні сенси наукового досвіду	9	0	0	0	9	
Тема 2.6. Філософська футурологія про набутки прогресу і духовне майбуття людства	11	2	0	0	9	
Тема 2.7. Емансипований	13	2	2	0	9	

розум. Розвиток штучного інтелекту						
Разом за модулем 2	75	10	2	0	63	
Разом	150	20	4	0	126	

Теми семінарських занять (у разі потреби)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Філософські підвалини наукового осягання простору і часу	2
2.	Емансипація розуму. Ідеї та практика штучного інтелекту	2
	Разом	4

Теми практичних занять – не передбачено планом

Теми лабораторних занять – не передбачено планом

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

Реферативні роботи здобувачів не є жорстко нормативною формою індивідуально-дослідних завдань (див. розподіл навчальних годин). Реферат з дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» являє собою викладення аргументованої позиції здобувача в поставленому питанні з використанням спеціальної літератури з програмного переліку і за вільним вибором. На семінарських заняттях практикується захист рефератів, а також дискусія за пропонованими темами.

Орієнтовна рекомендована тематика реферативних завдань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Розум і еволюція
2. Цифрові практики: їх особливості, переваги й проблеми
3. Прогноз цивілізації: обґрунтуйте Ваш футурологічний погляд
4. Віртуальна реальність – локальна чи тотальна. Ознаки віртуального
5. Релігія у житті видатних учених. Як Ви розумієте реальність Бога
6. Ваше ставлення до використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях
7. Наукова творчість і «практична істинність наукової абстракції»

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується **в таких формах**: лекції, семінарські заняття, індивідуальні письмові завдання у формі есе або рефератів із доповіддю, консультації, форма контролю – диференційований

залік; самостійна робота.

Методи навчання:

Лекції: пояснювально-ілюстративний, прийоми проблемного викладу – з застосуванням відеоряду за посередництвом технічних засобів навчання (презентація, науково-просвітній фільм, аудіо-матеріали);

Семинар: методи і прийоми проблемного навчання: проблемна бесіда, евристична бесіда, частково-пошуковий, академічна дискусія, презентація і захист розроблених положень у формі доповіді, рольова гра.

Контрольні заходи: використання елементів *проблемних* (евристична бесіда) та *інноваційних* методів:

1) диференційований залік: електронна презентація і виклад змісту виконаного індивідуально-творчого завдання, тестування за системою OpenTest2;

2) екзамен: електронна презентація та захист ідей і положень, які (за умовами складання іспиту) розробляються здобувачами, у формі наукової доповіді з дискусією за змістом викладених положень.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Оцінюються результати навчання, показані у таких формах:

- участь у семінарах (доповіді, дискусійні виступи, презентації);
- відповіді на питання навчального курсу;
- виконання та захист есе, рефератів.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів здійснюється за 100-бальною шкалою.

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми поточного та підсумкового контролю успішності з навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень»:

Поточний контроль успішності проводиться на семінарських заняттях у вищезазначених формах демонстрації її рівня здобувачами.

Поточний контроль проводиться наступними способами:

- усне опитування;
- академічна дискусія;
- доповіді та презентації.

Модульний контроль. Специфіка «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» полягає в особистісно-орієнтованому підході та сприянні духовно-теоретичній зрілості здобувачів освітнього ступеня *PhD*. *Модуль № 1* поєднує тестування за системою *OpenTest2* і доповідь з презентацією на тему, обрану здобувачем і погоджену викладачем. Модуль №

1 приймається в день заліку, успішне складання розцінюється як складання диференційованого заліку з оцінкою по стобальній шкалі.

Модуль № 2 проводиться на семінарському занятті, що передує іспиту, у другому семестрі, так само у формі тестового контролю за системою *OpenTest2* та захисту індивідуально-творчих робіт (орієнтовні теми надано в силабусі). Оцінка за модуль складається з оцінок за тест і за виконане індивідуально-творче завдання.

Отже, **оцінка за модуль** враховує всі форми активності здобувачів та їх академічної звітності.

Особливістю заочної форми вивчення «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» є сконцентрований у семінарських заняттях, по одному наприкінці семестрів, контроль успішності. У 1-му семестрі поточний контроль інтегрується в модульний та сполучається з підсумковим контролем у формі диференційованого заліку. У 2-му семестрі прикінцевий семінар несе функцію підсумкового заняття.

З навчальної дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» форми **підсумкового контролю** – диференційований залік (перший семестр) та екзамен (другий семестр).

Формат **екзаменаційної процедури** – відповіді на три питання у білетах (перелік питань подано в силабусі). Максимальна сума іспитових балів 30. Слід розуміти формальний характер цієї величини, яка відображає: 1) питомий внесок екзаменаційної процедури в обсяг контрольних заходів; 2) співвідношення питомого внеску одного питання з екзаменаційною оцінкою.

Співвідношення максимальних 30 балів за іспит і 100-бальної шкали є доцільним розуміти виходячи з конвертації з кроковою величиною 10 балів на кожен градацію донедавна чинної національної шкали, яка питомо щодо оцінювання успішності з ОК 1 «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» є вихідним смислом 30-бального максимуму в межах екзамену для здобувачів освіти рівня *PhD*. 30 балів – найвищий бал, 27 – «дуже добре» (смісловий еквівалент 85 балів ЄКТС), 18 – «посередньо», 9 і нижче, маючи на увазі діапазон між украй слабким і відсутнім знанням матеріалу ОК 1, – рівень від градації E (50 балів за ЄКТС) і нижче, незадовільно.

Слід акцентувати доцільність проєкції тридцяти-бального максимуму на стобальний абсолютний максимум з огляду на особистісно-орієнтований в педагогічному відношенні характер дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень». Особливо **необхідно взяти до уваги** те, що **семестровий (а не річний) статус іспиту є даниною вимогам кредитно-модульної системи**. У такий спосіб **значимість підсумкового контролю і формат накопичення балів дістають конвенціонального узгодження**.

Оцінка програмних результатів навчання включає сумарні за роботу на семінарських заняттях, оцінки за складання модулів, індивідуальних завдань, а також фактичний рівень знань, виявлених екзаменаційною процедурою.

**Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни
1 семестр**

Види навчальних занять		Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль				
Модуль 1	лекції	5	0	0
	семінарські заняття	1	2	2
	практичні заняття	0	0	0
	модульний контроль: тестування	0	30	30
	Модульний контроль: доповідь+презентація	0	50	48
Разом за модуль 1				80
Разом за поточний контроль				80
II. Підсумковий контроль (диференційований залік)				20
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

Примітка. Модульний контроль здійснюється на останньому за період освоєння модульного обсягу семінарському занятті, виділення окремих годин на складання модулю не передбачено

Види навчальних занять		Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль				
Модуль 2	лекції	5	0	0
	семінарські заняття	1	2	2
	практичні заняття	0	0	0
	модульний контроль: тестування	0	30	30
	модульний контроль: індивідуальна робота	0	22	38
Разом за модуль 2				70
Разом за поточний контроль				70
II. Підсумковий контроль (екзамен)				30
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

Поточний контроль.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті:

Питомий внесок кожного семінарського заняття становить 2,5 % (у першому модулі) та близько 3 % (у другому модулі) від суми балів за

модуль. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки та активності здобувача вищої освіти на занятті.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті (оцінюється від 0 до 100 % від показника максимального балу за кожне семінарське заняття):

2 бали – здобувач вільно володіє навчальним матеріалом, аргументує судження, наводить приклади;

1 бал – здобувач виявляє часткове/формальне знання, відповідь нечітка;

0 балів – здобувач утруднюється відповісти, знання не виявлені.

Викладач оцінює повноту і послідовність відповіді, вміння працювати з текстами філософії та рівень загально-навчальних умінь.

Критерії оцінювання знань здобувачів при модульному контролі:

Перший модуль.

Тест за системою *OpenTest2* включає 30 питань зі стандартизованим визначенням відсотка правильних відповідей та орієнтовної бальної оцінки. *Оцінюється для здобувачів заочної форми здобуття освіти від 0 до 30 балів відповідно до набраної кількості вірних відповідей у тесті. Така відмінність від очної форми щодо розподілу балів визначається більшою питомою вагою письмових завдань, характерних для заочного навчання у вищій школі.*

Особливістю заочної форми здобуття вищої освіти є необхідність подати в лаконічній, емній формі весь обсяг напрацювань за звітний період, у даному випадку семестр, від настановних занять до модулю та заліку. Звідси відносно значний питомий внесок контрольних доповідей здобувачів із презентаціями, в яких відображується здатність самостійно сформулювати положення відповіді й представити їх із дотриманням вимог академічного спілкування. Відповідно до максимуму можливих балів, оцінки доповіді й презентації наступні:

48 балів – відповіді продуктивні (синтетичні судження), з прикладами та посиланнями на літературу, презентація унаочнює самостійні формулювання;

40 балів – відповіді репродуктивні (аналітичні судження), не відсилають до літератури з теми, приклади шаблонні, презентація з скопійованим текстом;

32 бали – відповіді формальні, можливі пробіли, приклади запозичені, презентація складається з картинок і декларативних тверджень;

24 бали – відповіді з фактичними/логічними заблудженнями, вимога розкрити на прикладах матеріал утруднює, презентація має вигляд ілюстрації;

16 балів – відповіді зверхні, часткові, без теоретизування/підмінене побутовою риторикою, презентація не підготовлена;

8 балів – відповідь на 1 пункт запозичена з джерел і без прикладів;

0 балів – відповіді відсутні або цілковито неспроможні.

Характеризуючи роль представленої здобувачем презентації як критерію оцінювання, слід звернути увагу на важливість самостійних формулювань, які виносяться на обговорення (дискутуються) і потребують

ясності й чіткості.

Другий модуль.

Тестування виконується так само і має такий само питомий внесок, як у модулі 1.

Індивідуальні завдання – реферативні роботи з їх обов'язковим захистом на прикінцевому семінарі 2-го семестру та навчального року – мають менший, ніж у 1-му семестрі, питомий внесок у зв'язку з наявністю іспиту, що на нього, відтак, припадає визначна питома частина оцінювання сукупного навчального досвіду здобувачів освітнього ступеня доктора філософії щодо освоєння ними дисципліни ОК 01 «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень».

Критерії оцінювання індивідуальних завдань:

.38 балів – відповіді продуктивні (синтетичні судження), з прикладами та посиланнями на літературу, презентація унаочнює самостійні формулювання;

32 бали – відповіді репродуктивні (аналітичні судження), не відсилають до літератури з теми, приклади шаблонні, презентація з скопійованим текстом;

26 балів – відповіді формальні, можливі пробіли, приклади запозичені, презентація складається з картинок і декларативних тверджень;

20 балів – відповіді з фактичними/логічними заблудженнями, вимога розкрити на прикладах матеріал утруднює, презентація має вигляд ілюстрації;

14 балів – відповіді зверхні, часткові, без теоретизування/підмінене побутовою риторикою, презентація не підготовлена;

8 балів – відповідь на 1 пункт запозичена з джерел і без прикладів;

0 балів – відповіді відсутні або цілковито неспроможні.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка виявляє вміння оперувати навчальним матеріалом в аналізі філософської й професійної тематики. У вивченні дисципліни «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень» самостійний письмовий виклад ідей, положень і висновків з їх специфічно філософською аргументацією набуває для здобувача освіти за заочною (дистанційною) формою навчання основного значення щодо демонстрації програмних результатів навчання. Викладач оцінює рівень загально-навчальних умінь і професійної приуроченості міркувань здобувача.

Підсумковий контроль

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (диференційованому заліку):

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (оцінюється від 0 до 30 балів за стобальною шкалою в накопичувальному форматі):

Білет екзамену з навчальної дисципліни містить три теоретичних питання. Відповідь оцінюється у наступний спосіб:

30 – здобувач вищої освіти вичерпно розкрив питання білету, виявив глибоке розуміння, надав аргументовані судження. Відповів на додаткове

питання

27 – здобувач вищої освіти розкрив питання білету, але не виявив повної самостійності в аргументації положень своєї відповіді.

22 – здобувач вищої освіти у цілому впевнено доповів питання, але не всі положення аргументовані.

18 – здобувач вищої освіти у цілому розкрив питання, але утруднюється в інтерпретації ключових понять і не має своєї позиції.

9 – здобувач вищої освіти має фрагментарні знання та неспроможний до логічного послідовного викладу питання.

0 – здобувач вищої освіти неспроможний розкрити питання.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамена:

1. Охарактеризувати специфіку філософсько-теоретичної діяльності.
2. Розкрити особливості софійного та епістемного типів філософії та їх взаємозв'язок із науковою методологією.
3. Дати аналіз проблеми методу у філософії.
4. Обґрунтовано розкрити співвідношення понять методу, методики, методології.
5. Дати аналіз взаємовідношення філософії та науки.
6. Сформулювати й обґрунтувати власну позицію щодо наукового статусу філософії.
7. Схарактеризувати роль ранньогрецької натурфілософії у теоретичних розшукуваннях сучасних природничих наук.
8. Висловити власну позицію щодо специфіки інтелекту й природи раціональності (в опорі на еволюційну епістемологію М. Р'юза чи інші ідеї, за вибором здобувача).
9. Назвати парадигми раціональності та коротко схарактеризувати їх.
10. Визначити наукові парадигми за В. Стьопінім. Розкрити зв'язок наукових парадигм із типологією прогресу.
11. Дати визначення раціоналізму та схарактеризувати раціоналістичний світогляд, його роль у розвитку науки та наслідки абсолютизації.
12. Розкрити смисл методологічної кризи наук у сучасну добу.
13. Схарактеризувати ірраціоналізм у філософії науки, його динаміку.
14. Розкрити природу й особливості ненаукових форм пізнання світу.
15. Дати аналіз непарадигмальних явищ розвитку науки (за власним вибором).
16. Дати характеристику хаотології та її походження.
17. Показати динаміку образу філософії в науково-теоретичній думці.
18. Дати аналіз метафори «кінця філософії» Ф. Фукуями.
19. Схарактеризувати основні операції мислення.
20. Розкрити роль теорії інформації у сучасній філософії.
21. Схарактеризувати вплив інформаційних технологій на стан ментальних ресурсів науки.
22. Схарактеризувати особливості організації наукового пошуку (можлива орієнтація здобувача на власний досвід планування та організації дослідження).

23. Провести диференціальний аналіз культурно-історичного поступу філософії та науки.
24. Розкрити відмінності між природничими, технічними, соціальними, гуманітарними науками.
25. Розкрити специфіку філософії в аспекті генези наук.
26. Провести диференціацію теоретичної та практичної філософії.
27. Схарактеризувати зв'язок поступу науки з появою «основного питання» філософії.
28. Розкрити соціально-економічні та духовно-теоретичні передумови виникнення та розвитку науки.
29. Розкрити зміст понять «картина світу» та «образ світу», показати їх антропогенну специфіку та техногенні модифікації.
30. Показати паралелізм антропоїдних образів світу на матеріалі явищ культури.
31. Розкрити логіко-теоретичний смисл уявлень про розвиток.
32. Навести основні моделі розвитку, що існують у сучасному науковому вжитку.
33. Розкрити специфіку діалектичного методу і його роль у сучасній науці.
34. Розкрити специфіку синергетики та її зв'язок із загальною теорією систем.
35. Показати взаємозв'язок тенденцій диференціації й інтеграції наукового пізнання.
36. Сформулювати антропний принцип і показати його роль у постнекласичній науці.
37. Розкрити основну тенденцію нового поєднання науки та філософії щодо проблеми об'єктивності знання (на матеріалі ідей С. Кріпке, Д. Чалмерса, та ін., за вибором здобувача).
38. Показати зв'язок логічного ідеалізму та науки (можливо на матеріалі ідей «Логіко-філософського трактату» Л. Вітгенштейна).
39. Схарактеризувати філософсько-теоретичні передумови постпозитивізму в науці.
40. Схарактеризувати неоматеріалізм і переосмислення категорії матеріального.
41. Розкрити моральнісний смисл науки щодо відповідальності людини за наслідки свого вибору.
42. Навести глобальні проблеми сучасності та показати можливості наукового підходу в їх розумінні та пошуках рішень.
43. Розкрити поняття простору та його філософські підвалини.
44. Виявити зв'язок категорії простору з онтологічними розвідками філософії.
45. Розкрити екзистенціальну природу категорії часу та порядкування часом.
46. Показати, в який спосіб взаємодіють епістемний та інституціональний виміри науки.

47. Сформулювати визначення науки (якщо запозичене – дати інтерпретацію).
48. Дати аналіз теоретичних уявлень про суб'єкта наукового пізнання – в історичному минулому та в сучасному світі. Показати основну відмінність.
49. Схарактеризувати наукове дослідження як комплексний проект.
50. Окреслити позиції власного наукового дослідження. Що саме в ньому має цікавити науковий загал? Наскільки широкий?
51. Сформулювати поняття наукової новизни.
52. Розкрити теоретичне уявлення про відкриття і творчість у науці.
53. Показати проблемний характер уявлень про відкриття і творчість у науці.
54. Схарактеризувати науку як місію відкриття законів природи.
55. Окреслити процес постановки наукової проблеми, задачі.
56. Дати аналіз поняття «мета дослідження», навести приклади.
57. Розкрити поняття гіпотези, навести приклади.
58. Схарактеризувати специфіку наукового дискурсу та умовиводів.
59. Сформулювати поняття теорії, показати різницю між умовиводом і теорією.
60. Схарактеризувати особливості наукової аргументації.
61. Навести типологію методів у науці.
62. Розкрити відмінності між емпіричними й теоретичними методами дослідження. Навести приклади різноманітних методів.
63. Показати роль філософсько-теоретичних процедур у формулюванні методології власного наукового дослідження.
64. Показати дієвість кожного з чотирьох законів логіки в науковому дослідженні.
65. Розкрити суть проблеми авторства в науці.
66. Окреслити поняття авторського права та інтелектуальної власності.
67. Дати визначення проблеми відповідно до специфіки наукового пізнання
68. Окреслити співвідношення природничо-наукового знання та математичного мислення.
69. Окреслити співвідношення філософського та математичного мислення.
70. Показати лінію еволюції математичного апарату науки від числового символізму до математико-статистичних методів.
71. Розкрити специфіку математико-статистичних методів, навести приклади (або показати перспективи) їх використання у власному дисертаційному дослідженні.
72. Окреслити специфіку понять розвитку та еволюції. Показати еволюційний характер наукового поступу.
73. Розкрити взаємозв'язок наукового пізнання та технічного прогресу.
74. Розкрити поняття наукової революції за Т. Куном.
75. Дати аналіз структури наукових революцій.

76. Роз'яснити відмінність між парадигмальними та непарадигмальними проблемами та теоріями.
77. Схарактеризувати специфіку кризових ситуацій у поступі науки.
78. Окреслити вірогідні конструктивні та деструктивні наслідки кризових ситуацій у науково-дослідній діяльності соціуму.
79. Розкрити чинники й передумови методологічної кризи природничого знання на початку ХХ ст.
80. Дати інтерпретацію проблеми матеріального в світлі енергетично-інформаційної картини реальності.
81. Показати розвиток уявлень про матерію, поле, речовину у фізичних науках.
82. Висвітлити підвалини філософського ірраціоналізму та його вплив на методологію наукового пізнання.
83. Показати взаємозв'язок ірраціональної тенденції початку ХХ ст. і зародження неklasичної раціональності.
84. Окреслити специфіку постнеklasичної доби в непарадигмальному розвитку науки.
85. Висвітлити взаємодію нового й старого в поступі науки.
86. Розкрити смисл проблеми «розуму, що хибить», і її інтерпретацію в критичних ідеях П. Фейєрабенда.
87. Висвітлити специфіку наукової футурології (на матеріалі ідей В. Вернадського, К. Ціолковського, Т. Лірі, інших феноменів наукової прогностики за вибором).
88. Показати зв'язок наукової футурології та глобальних екологічних проблем.
89. Розкрити зміст учення В. Вернадського про ноосферу.
90. Розкрити теоретичне уявлення про штучний інтелект і перспективи його розвитку.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. У пріоритеті високий рівень пізнавальної активності та культури мислення, внутрішня мотивація досягнення компетентностей, спроможність до світоглядної позиції, академічна коректність.
2. Від здобувачів освіти вимагається підготовленість до семінарських занять з опрацюванням літератури, якісне і своєчасне виконання завдань.
3. Наукова спільнота поціновує культуру поведінки та повагу до іншої думки, що має відображатись у поведженні здобувачів і відповідає політиці НУЦЗ України щодо академічної доброчесності.
4. Використання мобільних пристроїв на заняттях з дозволу викладача для забезпечення цифрових технологій навчання (тестів у системі OpenTest2, MentiMeter, демонстрації презентацій, входу за посиланням у вказані викладачем електронні документи, і т.ін.).
5. Здобувач освіти має право дізнатися у викладача бальні оцінки

своєї успішності й вести паралельний моніторинг накопичуваних балів. Зворотний зв'язок, наданий викладачеві, доцільний також у формі відгуку здобувача про якість викладання і застосовність знань. Викликають інтерес і враховуються побажання й пропозиції здобувачів щодо тематичного наповнення навчання, технологій і форм подачі навчального контенту.

6. Здобувачі повинні дотримуватися академічної доброчесності. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються роботи, що містять не менше 50 % оригінального тексту при перевірці на академічний плагіат.

7. Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися політики гендерної рівності відповідно до чинного законодавства.

8. На заняттях здобувачі вищої освіти мають дотримуватися заходів безпеки воєнного стану відповідно до чинного законодавства.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Література

1. Освітньо-наукова програма вищої освіти «Техногенно-екологічна безпека». Галузь знань 18 «Виробництво та технології». Спеціальність 183 «Технології захисту навколишнього середовища». Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Відповідає Стандарту вищої освіти, затв. Наказом Міністерства освіти і науки України № 1427 від 23.12.2021 р. / Уклад. О.М. Кондратенко, В.А. Андронов, В.Ю. Колосков, Є.О. Рибка. Х.: НУЦЗ України, 2022. 24 с. URL: http://fteb.nuczu.edu.ua/images/osvitni-programi/2021/183_teb_df_22.pdf.
2. Філософія: підручник для здобувачів вищої освіти /авт. кол.; за ред. О.В. Рябіної, Л.І. Юрченко. – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. – 296с. (30 прим.)
3. Горбатюк Т.В., Гейко С.М., Лаута О.Д. Філософія науки та інноваційного розвитку: Навч. посібник. – Київ – Ніжин, 2012 (бібліотека НУЦЗ України).
4. Добронравова І.С. Новітня філософія науки: підручник для студ. філософських фак. університетів і аспірантів (для складання кандидатського іспиту з філософії та філософії науки) – К., 2009 (бібліотека НУЦЗ України)
5. Каріков С.А. Філософія і методологія науки. Курс лекцій. – Х.: НУЦЗ України. – 2013 (електронна бібліотека НУЦЗ України)
6. Ратников В.С., Макаров З.Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. – Вінниця: НОВА КНИГА. – 2009. – 412 с. (бібліотека НУЦЗ України)
7. Рябініна О.В. Психологія творчості. Теоретичні виміри. Актуальні тенденції. Навч. посіб. – Х.: НУЦЗ України, 2019. – 286 с. (електронна бібліотека НУЦЗ України)

8. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. - К., 2011(бібліотека НУЦЗ України)

Інформаційні ресурси

<http://www.social.org.ua/>

<http://www.filosof.com.ua>

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dovi.html>

<http://www.alleng.ru/d/phil/phil013.htm>

<http://www.psylib.ukrweb.net/books/rassb01/index.htm>.

Розробник:

доцент кафедри

психології діяльності в особливих умовах

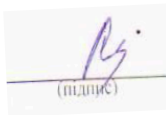
доктор філософських наук, професор

РЯБІНІНА

(підпис)

Олена

(підпис)